

دانشگاه فرهنگیان
فصلنامه علمی-تخصصی پویش در آموزش علوم پایه
دوره سوم، شماره ششم، بهار ۱۳۹۶

هویت ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه
(رشته‌های ریاضی و فیزیک - علوم تجربی)
در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۵

منصوره موسی پور^۱

چکیده

کتاب‌های درسی، در شکل‌گیری هویت ملی دانش‌آموزان نقش مهمی ایفا می‌کنند. هدف این پژوهش، بررسی و تحلیل هویت ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک - علوم تجربی) است. روش پژوهش تحلیل محتوای کمی و کیفی است. ابزار گردآوری اطلاعات شامل چک لیست در تحلیل محتوا است و واحد تحلیل، مضمون است. ابعاد هویت ملی در این پژوهش عبارت‌اند از: نماد، ارزش، میراث فرهنگی، مشاهیر و شخصیت‌ها، وقایع و رخدادها. جامعه آماری کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک - علوم تجربی) سال ۱۳۹۵-۱۳۹۶ است. نتایج تحلیل کیفی نشان دهنده تأکید بر ارزش‌های ملی به ویژه ارزش‌های اخلاقی و مذهبی، توجه به اماکن و بناها در بعد میراث فرهنگی و استفاده کم از احادیث و آیات و نظم و نثر ادبی و کم توجهی به ارزش‌های اقتصادی و مشاهیر معاصر به ویژه، ریاضیدانان معاصر و کتاب‌های آن‌ها است. بنا به نتایج تحلیل کمی در این کتاب ۱۳۲ مورد به مفهوم هویت ملی اشاره شده است که در بین ابعاد هویت ملی، بعد ارزش‌های ملی با ۵۵ مورد و ۴۲/۳۱٪ از بیشترین میزان فراوانی و بعد وقایع و رخدادها با ۱ مورد و ۰/۷۶٪ از کمترین میزان فراوانی برخوردارند.

کلیدواژه‌ها: هویت ملی، کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه، تحلیل محتوا.

---

^۱ استادیار گروه علوم پایه دانشگاه فرهنگیان، ایران، نویسنده مسئول، mosapor110@gmail.com

مقدمه

انسان‌ها از دیرباز به دنبال به دست آوردن ویژگی‌های منحصر به فرد و تمایزگذاری بین خود و دیگران، برای به دست آوردن هویت مستقل و درونی و همچنین کسب هویت بیرونی و جهانی تلاش کرده‌اند. هویت، عناصر و مؤلفه‌های خاصی دارد، یکی از آن‌ها هویت ملی است (ایشانی، حاجی حسین، ۱۳۹۶، ص ۱۱۶).

هر ملتی از جمله ملت ایران از ممیزه‌ها و هویت ملی خاصی برخوردار است که او را از دیگر ملل جهان متمایز می‌سازد. هویت ملی ایران که خاص مردم ماست، الهام گرفته از ویژگی‌های تاریخی، سیاسی، محیط جغرافیایی، جهان بینی، نگرش، خواست‌ها، آرزوها، غم‌های مشترک، احساسات و اعتقادات ویژه است. دارا بودن چنین فرهنگی به ملت ما تشخص و هویتی متفاوت از دیگران می‌بخشد (حیبی، سحرخیز و بیدی، ۱۳۹۵). «تأکید بر اهمیت هویت ملی و میراث فرهنگی در آموزش کودکان و نوجوانان و به طور کلی ارتقای سطح هویت ملی به قدری مهم است که در سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از اهداف استراتژیک در نظر گرفته شده است» (صالحی امیری، ۱۳۸۷، ص ۸). در بخشی از سند تحول بنیادین در ارتباط با هویت ملی، گزاره‌های ارزشی زیر بیان گردیده است:

۱. زمینه‌سازی کسب شایستگی‌های پایه با تکیه بر خصوصیات مشترک اسلامی-ایرانی و انقلابی.
۲. وطن‌دوستی و افتخار به ارزش‌های اصیل و ماندگار اسلامی-ایرانی و اهتمام به برپایی جامعه مهدوی.
۳. تقویت گرایش به زبان و ادبیات فارسی به عنوان زبان مشترک (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰، ص ۹).

در عصر حاضر با سوگیری به جهانی شدن اتفاق مهمی که ممکن است روی دهد این است که جامعه، عناصر هویت‌ساز خود را خارج از مرزهای ملی جست و جو کند. لذا در این میان «هویت ملی» بیشترین آسیب را خواهد دید و چنان چه مسئله مهمی چون «هویت» در متون درسی گنجانده نشده باشد، بر زندگی حال و آینده افراد جامعه می‌تواند تأثیراتی داشته باشد

(ایشانی، حاجی حسین، ۱۳۹۶، ص ۱۱۶). حضور طولانی دانش‌آموزان در مدارس و تکلیفی که در مطالعه کتاب‌های درسی وجود دارد، فرصت بسیار مناسبی است برای مدیران و برنامه‌ریزان آموزشی که از آن به نحو احسن برای هویت بخشیدن به دانش‌آموزان استفاده نمایند (فیاض، ایمانی قوشچی، ۱۳۸۹، ص ۳۰).

در نظام آموزش و پرورش عوامل مختلف همچون معلم، کتاب‌های درسی، فضای آموزشی و مانند آن به شکل‌گیری هویت دانش‌آموزان کمک می‌نماید. با این وجود از بین عناصر آموزشی، کتب درسی نقش ویژه‌ای در هویت‌دهی دانش‌آموزان ایفا می‌نماید (فیاض، ایمانی قوشچی، ۱۳۸۹، ص ۳۱). همچنین محتوای برنامه درسی از نظر نقشی که در تحقق اهداف ایفا می‌کند، از اهمیت خاصی برخوردار است. از آنجا که برنامه‌ریزی، تدوین، تغییر و روزآمد کردن کتب درسی یکی از الزامات نظام آموزشی است، تحلیل و بررسی علمی آن اهمیت خاصی پیدا می‌کند. این تحلیل به دست اندرکاران و مولفان کتاب‌های درسی کمک می‌کند تا در هنگام تدوین، گزینش و انتخاب محتوای کتاب‌های درسی، دقت بیشتر نموده تا ضمن تسهیل یادگیری، زمینه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را فراهم آورند. در حقیقت تحلیل محتوا کمک می‌کند تا مفاهیم، اصول، نگرش‌ها، باورها و کلیه اجزای مطرح شده در قالب درس‌های کتاب، مورد بررسی علمی قرار بگیرند (پارمحمدیان، ۱۳۸۱).

از طریق تحلیل محتوا است که می‌توان به ویژگی‌های یک کتاب درسی پی برد و ضعف‌ها را در محتوای کتاب‌های درسی شناسایی و معرفی نمود. از سوی دیگر، با توجه به اینکه نظام آموزش و پرورش ایران از نوع متمرکز است، اغلب وقت کلاس به کتاب درسی اختصاص پیدا می‌کند و همه آموخته‌های دانش‌آموزان بر اساس کتاب درسی سنجیده می‌شود؛ پس در کشور ما به لحاظ اهمیت و جایگاه کتاب درسی، تحلیل محتوا ضرورت بیشتری پیدا می‌کند (کریمی، اسدیگی و کریمی، ۱۳۹۲، ص ۱۶۸).

با توجه به میراث غنی کشور ما ایران در زمینه آثار علمی و شخصیت‌های ریاضی، بناهای تاریخی و قوانین ریاضی به کار رفته در ساخت آن‌ها، الگوها و قوانین هندسی به کار رفته در کاشیکاری‌های مساجد و... کتاب‌های ریاضی می‌تواند بستر مناسبی برای آشنایی هر چه بیشتر

دانش آموزان با هویت ملی خویش باشد. در این پژوهش میزان توجه به مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

برای تحلیل مفهوم هویت ملی باید ابعاد گوناگون آن را در نظر بگیریم. محققان مختلف، ابعاد گوناگونی برای هویت ملی در نظر گرفته‌اند. به عنوان مثال حاجیانی هفت بعد اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، دینی، میراث فرهنگی یا فرهنگی، زبانی و ادبی تعیین می‌کند (حاجیانی، ۱۳۷۹، ص ۱۹۹). خدایار و فتحی چهار بعد فرهنگ، تاریخ، قلمرو جغرافیایی-سیاسی، دین و مذهب را در نظر می‌گیرند (خدایار و فتحی، ۱۳۸۷). هاشمی و قربانعلی‌زاده (۱۳۹۳) پنج بعد برای هویت ملی در نظر گرفته‌اند که عبارت‌اند از: نمادها، وقایع و رخدادها، ارزش‌ها، میراث فرهنگی و مشاهیر و شخصیت‌ها.

پس از بررسی و با توجه به محتوای کتاب ریاضی (۱) پایه دهم، مؤلفه‌های استفاده شده توسط هاشمی و قربانعلی‌زاده در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت که به شرح مختصری از هر کدام می‌پردازیم:

نمادها: منظور از نماد چیزی است که جانشین یا بازنمود چیز دیگری باشد (گیدنز، ۱۳۸۷، ص ۱۰۱۹). به عبارت دیگر آنچه به عنوان نشانه ایرانی بودن مورد توافق است (هاشمی، قربانعلی‌زاده، ۱۳۹۳، ص ۵۲). مانند میدان آزادی، دماوند، یوزپلنگ ایرانی و ...

ارزش‌ها: منظور از ارزش، اندیشه‌ها و تصوراتی است که افراد یا گروه‌ها درباره آنچه مطلوب، پسندیده، خوب یا بد؛ دارند (گیدنز، ۱۳۸۷، ص ۱۰۲۱). مانند کار و تلاش، حفظ سلامتی، دوستی و تعامل اجتماعی و ...

میراث فرهنگی: میراث فرهنگی به آثار مادی و معنوی به جامانده از گذشته گفته می‌شود که بر هویت فرهنگی یک جامعه انسانی دلالت دارد و برای مطالعه جوامع، اقوام و ملل و نیز بازنشانی آثار مادی تمدن‌ها و سیر تشکیل و تکامل آن‌ها سندی با ارزش به شمار می‌آید (حجت، ۱۳۸۰، ص ۷۳). مانند اماکن و بناها، صنایع دستی و ...

مشاهیر و شخصیت‌ها: منظور اشخاص حقیقی یا اسطوره‌ایی هستند که در زمینه‌های مختلف سیاسی، مذهبی، علمی و ... بر تاریخ ایران تأثیرات مثبت یا منفی گذاشته‌اند و بدین واسطه شناخته شده و مشهورند. (هاشمی، قربانعلی زاده، ۱۳۹۳، ص ۵۲) مانند خوارزمی، خیام، حافظ و ...

وقایع و رخدادها: منظور وقایع و رخداد‌های تأثیرگذار در زمینه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، مذهبی و ... است (هاشمی، قربانعلی زاده، ۱۳۹۳، ص ۵۲) مانند ۲۲ بهمن.

سؤالات تحقیق

۱. به کدام نمادهای ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) توجه شده است؟
۲. به کدام نوع از میراث فرهنگی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) توجه شده است؟
۳. به کدام مشاهیر و شخصیت‌های ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) توجه شده است؟
۴. به کدام نوع از ارزش‌های ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) توجه شده است؟
۵. به هر یک از مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) به چه میزان توجه شده است؟

چهارچوب نظری و مفهومی

برای پاسخ به سؤالات تحقیق، ابتدا مفهوم هویت و هویت ملی را تشریح می‌کنیم:

تعریف مفهومی هویت: هویت عبارت از مجموعه خصوصیات و مشخصات اساسی اجتماعی و فرهنگی و روانی و فلسفی و زیستی و تاریخی همسان است که به رسایی و روایی بر ماهیت یا ذات گروه، به معنی یگانگی یا همانندی اعضای آن با یکدیگر، دلالت می‌کند و آن را و آن‌ها را در یک ظرف زمانی و مکانی معین به طور مشخص و قابل قبول و آگاهانه از سایر گروه‌ها و افراد متعلق به آن‌ها متمایز سازد (الطائی، ۱۳۷۸، ص ۱۳۹).

هویت ملی: «منظور از هویت ملی، میزان احساس تعلق و تعهد فرد به مشخصه‌های اصلی ملیت ایرانی است» (حاجیان، ۱۳۸۸، ص ۴۰۱). اسmit هویت ملی را بازتولید و بازتفسیر دائمی الگوها و ارزش‌ها، نمادها و خاطره‌ها، اسطوره‌ها و سنت‌هایی می‌داند که میراث متمایز ملت‌ها را تشکیل می‌دهند و هویت افراد با توجه به این میراث و عناصر فرهنگی مشخص می‌شوند (هاشمی، قربانعلی‌زاده، ۱۳۹۳، ص ۵۳). همچنین «هویت ملی وابستگی فرد به جامعه ملی را نشان می‌دهد و وقتی شکل می‌گیرد که تمامی اعضای جامعه، تصویر درستی از اجزای سازنده آن داشته باشند، زیرا هویت افراد در متن اجتماع و فرهنگ شکل می‌گیرد» (ذوالفقاری، ۱۳۸۶، ص ۳۰).

همان‌طور که در مقدمه بیان شد در این مقاله، ابعاد هویت که هاشمی و قربانعلی‌زاده (۱۳۹۳) استفاده کردند، مدنظر قرار گرفته است. هاشمی و قربانعلی‌زاده (۱۳۹۳) خرده مؤلفه‌هایی نیز برای هر کدام از مؤلفه‌های خود در نظر گرفته‌اند که با توجه به محتوای کتاب ریاضی (۱) پایه دهم، از برخی از این خرده مؤلفه‌ها نیز استفاده گردیده است و در نهایت مؤلفه‌ها و خرده مؤلفه‌های این پژوهش به صورت نشان داده شده در شکل ۱، تدوین شده است.

شکل ۱. مدل نظری مولفه‌های هویت ملی.

روش و جامعه آماری تحقیق

روش این تحقیق، تحلیل محتوا است. ریچارد باردن یکی از کاربردهای تحلیل محتوا را برداشتن نقاب از محور پوشیده و افکار جهت دهنده کتاب‌های درسی می‌داند (باردن، ۱۳۷۴، ص ۳۲). برلسون تحلیل محتوا را تکنیکی پژوهشی برای تشریح کمی، نظام مند و عینی محتوای آشکار پیام تعریف می‌کند (بیکر، ۱۳۸۶، ص ۳۱۵).

در این پژوهش برای تحلیل محتوا، از روش‌های کمی و کیفی استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات شامل چک لیست در تحلیل محتوا است. واحد تحلیل، مضمون است که در متن، تصاویر، پرسش‌ها و جلد کتاب ریاضی (۱) پایه دهم، بررسی شده است.

جامعه آماری این پژوهش، کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) است که در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۵ توسط دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی تألیف و چاپ شده است.

یافته‌های تحقیق

پرسش اول: به کدام نمادهای ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) توجه شده است؟

یافته‌های جدول (۲) نشان می‌دهد که از ۸ نوع نماد ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) استفاده شده است که از تنوع خوبی برخوردار است. بیشتر این نمادها تصویری اند مانند نقشه ایران، پرچم ایران، دماوند و... و برخی از آن‌ها نوشتاری اند مانند الفبای فارسی.

جدول ۲. انواع نمادهای ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم و میزان توجه به هر کدام آن‌ها

نماد	فراوانی	درصد
نقشه ایران	۳	۱۶/۶۷
میدان آزادی	۱	۵/۵۶
الفبای فارسی	۳	۱۶/۶۷
پرچم ایران	۱	۵/۵۶
پلاک ماشین	۳	۱۶/۶۷
یوزپلنگ ایرانی	۵	۲۷/۷۸
تیم ملی والیبال	۱	۵/۵۶
دماوند	۱	۵/۵۶
مجموع	۱۸	۱۰۰

با توجه به اینکه یوزپلنگ ایرانی یک گونه در خطر انقراض است، در کتاب بیشترین توجه را در بین نمادهای ملی با ۲۷/۷۸٪ توجه به خود اختصاص داده است. این نماد هم به صورت تصویری و هم به صورت نوشتاری در کتاب آمده است که نشان دهنده توجه مؤلفان به این امر است.

پرسش دوم: به کدام نوع از میراث فرهنگی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) توجه شده است؟

همان‌طور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، میراث فرهنگی در شش بعد مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های جدول (۳) و جدول (۴) نشان می‌دهد که کتاب ریاضی (۱) پایه دهم در ابعاد میراث فرهنگی به غیر از بعد اماکن و بناها، از تنوع چشمگیری برخوردار نیست.

جدول ۳. انواع میراث فرهنگی ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم.

آلاداغ‌لار یا کوه‌های رنگی - کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی (ره) - حرم حضرت معصومه (س) - پژوهشگاه رویان - سد دز - شهر سوخته - طرف سی سخت - گنج نامه - نارین قلعه - گردنه حیران - باغ جهان نما - باغ شازده - اشترانکوه - کوه شیراز - دریاچه کوه گل - کوه تفتان	اماکن و بناها
سوزن دوزی - سفال - قیمه - قورمه سبزی	هنر و صنایع دستی
کپر - اقوام ایرانی	خرده فرهنگ
۱. توکز سرای طبیعت نمی‌روی بیرون / کجا به کوی طریقت گذر توانی کرد ۲. ما در عصر احتمال به سر می‌بریم / در عصر شک و شاید / ... / بی نام ناگزیر تو می‌میرم	نظم و نثر ادبی
۱. الشمسُ و القمرُ بحسبان (سوره رحمان آیه ۵) ۲. و إن تَعُدُوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا (سوره ابراهیم آیه ۳۴)	احادیث و آیات
جبر و مقابله - کتاب حافظ	کتب

اماکن و بناها با ۵۸/۸۲ درصد، بیشترین درصد توجه را به خود اختصاص داده است و پس از آن هنر و صنایع دستی با ۱۷/۶۵٪ توجه قرار دارد. همچنین خرده فرهنگ، نظم و نثر ادبی، احادیث و آیات و کتب هر کدام با فراوانی ۲، کمترین میزان توجه را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴. میزان توجه به انواع میراث فرهنگی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم

نماد	فراوانی	درصد
اماکن و بناها	۲۲	۵۸/۸۲
هنر و صنایع دستی	۶	۱۷/۶۵
خرده فرهنگ	۲	۵/۸۸
نظم و نثر ادبی	۲	۵/۸۸
احادیث و آیات	۲	۵/۸۸
کتب	۲	۵/۸۸
مجموع	۳۴	۱۰۰

با توجه به منابع غنی شعر و ادب فارسی انتظار می‌رفت که نظم و نثر ادبی بیشتری در کتاب دیده شود. در قسمت کتب، فقط به نام دو کتاب اشاره شده و به کتاب‌های دانشمندان معاصر توجه نشده است. در قسمت هنر و صنایع دستی، هنرهای مثل خوشنویسی و کاشیکاری که در آن از قوانین ریاضی و هندسی استفاده می‌شود، از نظر دور مانده است. در قسمت احادیث و آیات نیز دو مورد تنوع به نظر کم است و جای کار بیشتری در این زمینه وجود دارد.

پرسش سوم: به کدام مشاهیر و شخصیت‌های ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) توجه شده است؟

داده‌های جدول (۵) نشان می‌دهد که در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه از ۱۳ نفر از مشاهیر و شخصیت‌ها نام برده شده که تنوع نسبتاً خوبی دارد. بنا به داده‌های جدول (۵)، این اسامی ۲۴ بار در کتاب تکرار شده است که بیشترین تکرار مربوط به ابوالوفای بوزجانی، دانشمند ایرانی است. در بین مشاهیر و شخصیت‌ها، اسامی دانشمندان معاصر ریاضی همانند دکتر مصاحب، پروفیسور فاطمی و... به چشم نمی‌خورد که بهتر بود توجه بیشتری به این امر مبذول می‌شد.

جدول ۵. مشاهیر و شخصیت‌ها در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم و میزان توجه به هر کدام از آن‌ها

نام مشاهیر و شخصیت‌ها	فراوانی	درصد
امام خمینی (ره)	۲	۸/۳۳
آیت الله خامنه ای	۱	۴/۱۷
حافظ	۱	۴/۱۷
خوارزمی	۲	۸/۳۳
ابوریحان بیرونی	۲	۸/۳۳
ابوالوفای بوزجانی	۵	۲۰/۸۳
خواجه نصیرالدین طوسی	۲	۸/۳۳
سعید کاظمی آشتیانی	۳	۱۲/۵۰
خیام	۲	۸/۳۳
غلامرضا تختی	۱	۴/۱۷
علیرضا سلیمانی	۱	۴/۱۷
جمشید کاشانی	۱	۴/۱۷
قیصر امین پور	۱	۴/۱۷
مجموع	۲۴	۱۰۰

پرسش چهارم: به کدام نوع از ارزش‌های ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) توجه شده است؟

جدول ۶. انواع ارزش‌های ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم و میزان توجه به هر کدام از آن‌ها

نوع ارزش	
اجتماعی	حفظ محیط زیست - حفظ سلامتی - تأمین اجتماعی - اهمیت نهاد خانواده
اخلاقی و مذهبی	آیت و نشانه بودن انسان و جهان - علاقه به عزت و سربلندی کشور - کار و تلاش - دوستی و تعامل اجتماعی - اهمیت کسب علم و شناخت - کمک به دیگران
اقتصادی	

جدول ۷. میزان توجه به انواع ارزش‌های ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم

نوع ارزش	فراوانی	درصد
اجتماعی	۳۳	۶۰
اخلاقی و مذهبی	۲۲	۴۰
اقتصادی	-	۰
مجموع	۵۵	۱۰۰

با توجه به جدول (۶)، ارزش‌های اجتماعی با ۴ نوع و ارزش‌های اخلاقی و مذهبی با ۶ نوع از تنوع نسبتاً خوبی برخوردارند. همان‌طور که در جدول (۷) می‌بینیم، ارزش‌های اجتماعی با ۳۳ مورد تکرار و ۶۰٪ توجه، از بیشترین میزان توجه در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه برخوردار است و پس از آن ارزش‌های اخلاقی و مذهبی با ۲۲ مورد تکرار و ۴۰٪ توجه، قرار دارد. با توجه به اینکه محتوای کتاب، ریاضی است انتظار می‌رود به ارزش‌های اقتصادی مانند صرفه‌جویی، اهمیت پس‌انداز، خرید کالای ایرانی و ... در آن توجه گردد ولی ارزش‌های اقتصادی در این کتاب مورد توجه قرار نگرفته است که شایسته است مورد عنایت بیشتری قرار بگیرد.

پرسش پنجم: به هر یک از مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) به چه میزان توجه شده است؟
برای پاسخ به این پرسش ابتدا لازم است بیان کنیم از وقایع و رخدادها فقط به یک مورد، ۲۲ بهمن، اشاره شده است که به همین خاطر در جدول (۸) در قسمت وقایع و رخدادها، فراوانی ۱ لحاظ شده است.

جدول ۸. میزان توجه به مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم

	مؤلفه‌ها				جمع	
	وقایع و رخدادها	نمادها	میراث فرهنگی	ارزش‌ها		مشاهیر و شخصیت‌ها
فراوانی	۱	۱۸	۳۴	۵۵	۲۴	۱۳۲
درصد	۰/۷۶	۱۳/۶۴	۲۵/۷۶	۴۱/۶۷	۱۸/۱۸	۱۰۰

جدول (۸) نشان می‌دهد که در کتاب ریاضی (۱) پایه دهم متوسطه (رشته‌های ریاضی و فیزیک-علوم تجربی) به تعداد ۱۳۴ بار به مؤلفه‌های هویت ملی اشاره شده است. بیشترین مقدار توجه با ۴۱/۶۷٪ درصد به ارزش‌های ملی و کمترین مقدار توجه با ۰/۷۶٪ به وقایع و رخدادها اختصاص دارد.

نتیجه‌گیری

کتاب‌های درسی بستر مناسبی برای انتقال مفاهیمی همانند هویت ملی هستند. در این میان کتاب‌های ریاضی که تقریباً در هر پایه‌ای در مدرسه با دانش‌آموزان هستند نیز می‌توانند نقش مهمی ایفا کنند. نتایج تحلیل محتوا نشان می‌دهد که به شکل متوازن و یکسان به همه ابعاد هویت ملی توجه نشده است به خصوص بعد وقایع و رخدادها بسیار کم مورد توجه قرار گرفته است. البته باید به این نکته توجه داشت که با توجه به موضوع و سرفصل‌ها که درباره ریاضی است، توجه برابر به همه ابعاد ممکن نیست.

بعد ارزش‌های ملی از بیشترین توجه برخوردار است اما در آن ارزش‌های اقتصادی مورد توجه قرار نگرفته است. در صورتی که یک کتاب ریاضی، ظرفیت مناسبی را برای مطرح کردن ارزش‌های اقتصادی دارد. در بعد میراث فرهنگی در مؤلفه اماکن و بناها، تنوع خوبی به چشم می‌خورد. ولی با توجه به میراث غنی اسلامی و گنجینه‌های شعر و ادب فارسی، آوردن تعداد محدودی از آیات و ابیات در کتاب، مطلوب به نظر نمی‌رسد. همچنین با توجه به وجود اقوام مختلف در ایران، به خرده فرهنگ‌ها توجه زیادی مبذول نشده است.

در بعد مشاهیر و شخصیت‌ها توجه زیادی به مشاهیر و شخصیت‌های معاصر نشده است. مناسب‌تر بود که توجه بیشتر به دانشمندان معاصر و به ویژه دانشمندان ریاضی معاصر و کتاب‌های آن‌ها می‌شد. چون آوردن نام دانشمندان معاصر می‌تواند در خودباوری دانش‌آموزان و ایجاد حس غرور و افتخار ملی در آن‌ها نقش داشته باشد.

پیشنهاد می‌گردد به کتاب‌های ریاضی به عنوان ظرفیتی برای آشنایی هر چه بیشتر دانش‌آموزان با هویت ملی خود، توجه بیشتری مبذول گردد.

منابع

- الطائی، علی، ۱۳۷۸، *بحران هویت قومی در ایران*، تهران، نشر شادگان.
- ایشانی، طاهره، منیژه حاجی حسین، ۱۳۹۶، «نقش کتاب فارسی بخوانیم دروه ابتدایی در هویت ملی با تأکید بر فرهنگ و میراث فرهنگی»، *فصلنامه مطالعات ملی*، سال هجدهم، شماره ۲، ص ۱۱۵-۱۳۱.
- باردن، ریچارد، ۱۳۷۴، *تحلیل محتوا*، ترجمه محمد یمنی دوزی سرخابی و ملیحه آشتیانی، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- بیکر، ترز، ال، ۱۳۸۶، *نحوه انجام تحقیقات اجتماعی*، ترجمه هوشنگ نایی، تهران، نشر نی.
- حبیبی، علی، سجاد سحرخیز، و علی بیدی، ۱۳۹۵، «بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های درس ریاضی دوره آموزش ابتدایی»، *مجموعه مقالات چهاردهمین کنفرانس آموزش ریاضی ایران*، شیراز، شهریور.
- حجت، مهدی، ۱۳۸۰، *میراث فرهنگی در ایران: سیاست‌ها برای یک کشور اسلامی*، تهران، انتشارات سازمان میراث فرهنگی کشور.
- خدایار، ابراهیم، اعظم فتحی، ۱۳۸۷، «هویت ملی در کتاب‌های درسی آموزش و پرورش، مورد مطالعه: مقطع متوسطه»، *فصلنامه مطالعات ملی*، سال نهم، شماره ۳۵، صص ۲۷-۵۲.
- ذوالفقاری، حسن، ۱۳۸۶، «هویت ملی و دینی در ضرب‌المثل‌های فارسی»، *فصلنامه مطالعات ملی*، سال هشتم، شماره ۲، صص ۲۷-۵۲.
- سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش*، ۱۳۹۰، گیلان، انتشارات اداره کل آموزش و پرورش.

صالحی امیری، سید رضا، ۱۳۸۷، پژوهشنامه هویت، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام گروه پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی، شماره ۱۹، صص ۵-۸.

فیاض، ایراندخت، فریبا ایمانی قوشچی، ۱۳۸۹، «بررسی نمادهای هویت ملی در کتاب‌های درسی تاریخ و علوم اجتماعی دوره متوسطه رشته‌های علوم انسانی، تجربی و ریاضی فیزیک در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸»، فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، شماره هفدهم، سال ششم، تابستان ۸۹، صص ۲۹-۶۳.

کرمی، زهره، پژمان اسدیگی و مهدی کرمی، ۱۳۹۲، «تحلیل محتوای کتاب ریاضی ۱ پایه اول متوسطه بر اساس تکنیک ویلیام رومی و حیطه شناختی بلوم، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی»، سال دهم، دوره دوم، شماره ۱۰، تابستان ۱۳۹۲، صص ۱۶۷-۱۷۹.

گیدنز، آنتونی، ۱۳۸۷، جامعه‌شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران، نشر نی.

هاشمی، سید ضیاء، مژده قربانعلی زاده، ۱۳۹۳، «هویت ملی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی»، فصلنامه مطالعات ملی، سال پانزدهم، شماره ۴، صص ۴۹-۷۱.

یارمحمدیان، محمد حسین، ۱۳۸۱، اصول برنامه‌ریزی درسی، تهران، انتشارات یادواره کتاب.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

National Identity in the Tenth Grade Mathematics Textbook (1) (Mathematics–Physics, and Experimental Sciences) in the Academic Year 1395-1396

Mansore Moosapoor¹

Abstract

Textbooks play an important role in shaping students' national identities. The purpose of this study is to investigate and analyze the national identity in the tenth grade mathematics textbook (mathematics – physics, and experimental sciences). The research method is quantitative and qualitative content analysis. Data collection tools include checklists in content analysis, and the analysis unit is the theme. The dimensions of national identity in this research are: symbol, value, cultural heritage, celebrities and personalities, events and happenings. The statistical population of the mathematics textbook (1) is the tenth grade of high school (mathematics – physics, and experimental sciences) in 1396-1395. The results of qualitative analysis show the emphasis on national values, especially moral and religious values, attention to places and buildings in the field of cultural heritage and low use of hadiths and verses and literary order and prose and low attention to economic values and contemporary celebrities, especially, contemporary mathematicians and their books. According to the results of quantitative analysis in this book, 132 cases have been referred to the concept of national identity, which among the dimensions of national identity, dimension of national values with 55 cases and 42.31% of the highest frequency and dimension of events with 1 case and % 0.76 has the lowest frequency.

Keywords: National Identity, Mathematics Book (1) Tenth Grade High School, Content Analysis.

---

¹ Assistant professor, Basic Sciences Department, Farhangian University, IRAN,
mosapor110@gmail.com